

Panel: Yönetmenlerden Namus Cinayetlerine Bakış

*Eylem Kaftan, Melek Ulagay Taylan,
Berrin Balay Tuncer*

9 Kasım Perşembe 2007 günü “Yönetmenlerden Namus Cinayetleri” başlığıyla düzenlenen panelin katılımcıları, çektikleri filmlerle bu konuyu ele alan Eylem Kaftan, Melek Ulagay Taylan ve Berrin Balay Tuncer’di. Moderatörlüğünü Ayşe Gül Altınay’ın yaptığı ve katılımın oldukça yüksek olduğu söyleşi, konuyu bir kez daha gündeme getirmesi ve farklı boyutlarıyla üzerine düşünülmesini sağlaması bakımından önemliydi.

Ayşe Gül Altınay: Bir kısmınızın üzerinde muhtemelen Eylem Kaftan’ın güzel filminin ağırlığı var. Eylem Kaftan, Berrin Balay Tuncer ve Melek Ulagay Taylan uzun süredir bu konuyla ilgilendiklerinden eminim bize aktarmak istedikleri çeşitli duyguları, deneyimleri var. Biz, bunları tartışırken bir kısım insan “namus cinayetlerinden bana ne” diye düşünüyor. Bir grup erkek, kız arkadaşının, sevgilisinin, annesinin, eşinin ve kız kardeşinin namusunu nasıl koruyabileceği konusunda endişeler taşıyor ve onları nasıl kontrol edebileceğini düşünüyor. Çok büyük olasılıkla başka bir grup kadın ve erkek cezalandırmaları gereken başka bir kadın olduğunu düşünüyorlar, onunla ilgili fikir yürütüyorlar. Belki aralarında tartışıyorlar belki de bu cezayı ne zaman, nasıl uygulayacaklarını konuşuyorlar.

Biz namus cinayetleri hakkında neler biliyoruz? Kendi adıma, bundan beş yıl önceye kadar namus cinayetleri çok soyut bir olguydu benim kafamda. Sizler gibi gazetelerde okuyordum. Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenci olduğum yıllarda katıldığım kadın gruplarında, bekâret kontrolleri yüzünden intihar eden kadınların yaşadıklarından hareketle bekâreti ve namusu tartışmaya başlamıştık. Ama o sırada namus cinayetleri bizim gündemimizde yoktu. Büyük olasılıkla haberdar bile değildik. Son yıllarda bu konu gündemimizde, ancak sadece medya aracılığı ile değil. Çok sayıda insan çektikleri filmlerle, yazdıkları yazılarla namus cinayetlerini sürekli gündemde tutuyor. KAMER üç yıldır bu konuya ilgili bir rapor yayınlıyor. Bu raporlarda, namus kisvesi altında işlenen cinayetlerin nasıl olduğunu, resme genel olarak baktığımızda ne gibi çıkarımlarda bulunabileceğimizi tartışıyorlar. Benim bu raporlardan öğrendiğim en önemli nokta, namus cinayetlerinin, en azından bir kısmının, anlık bir öfkeyle, anlık bir kızgınlıkla ya da kıskançlıkla gerçekleşmediği. Bu filmlerde izlediğiniz örneklerde de gördüğümüz gibi işlenecek cinayetle ilgili uzunca bir süre planlamalar yapılıyor. Bu süreç bazen aylar alıyor. “Kadın suçlu mu, değil mi?” “Nasıl bir ‘ceza’ verilmesi gerekiyor, bu ‘ceza’yı kim verecek?” Bu tartışmaların sürdüğü dönem müdahale edebilmemiz için bir pencere aslında. Kısa bir zaman önce, bu pencereden faydalanan Van Kadın Derneği bir kadının öldürülmesini engelledi. Biz bu pencereleri nasıl kullanabiliriz? Bu konuyu nasıl gündemimize getirebiliriz ve nasıl artık gündemimizden düşürebiliriz? Nasıl öyle bir noktaya gelebiliriz ki artık namus cinayetlerini düşünmeyiz bu ülkede?

İlk olarak yönetmenlerin bu konuyu nasıl fark ettiklerini ve filmlerinde bu konuyu nasıl kurguladıklarını ele alacağız. Filmlerin çekim süreçleri ile ilgili neler söylemek istersiniz?

Berrin Balay Tuncer: *Kadına Ağıt* filmi için, araştırması ile birlikte üç yıla yakın zaman harcadım. Bu filme başlamadan önce, kadına yönelik şiddet konusunda aktif

olarak çalışıyordum. Namus cinayetleri hep merak ettiğim bir konuydu. Gazete kupürlerini toplardım, ama üzerine gitmeye hiç cesaretim yoktu. 2004 yılında Diyarbakır Sanat Merkezi'ne bir atölye çalışması yapmaya gittim. O sırada Şemse Allak olayı meydana geldi. O gün eski kupürlere baktım, Diyarbakır'a gittiğimde bu konuyla ilgili bir şeyler yapabileceğimizi düşündüm. KAMER ile temasa geçtim ve onların desteği ile bu işi yapabileceğime karar verdim. Oluşturma süreci böylece başladı. Belgesel yapmak aslında makale yazmak gibidir. 1994 yılından başlayarak gazeteleri taradım, namus cinayetleri konusundaki haberleri derledim, istatistik oluşturmaya çalıştım, çünkü elimizde hemen hemen hiçbir veri yoktu. Film için seçtiğim iller de bu istatistikler doğrultusunda oldu. Haber taraması sonucu çıkan istatistiklerde birinci il Urfa'ydı. Urfa'dan hareket etmem gerekiyordu, ama Diyarbakır'da bu konuyu çalışan gruplar olduğundan, çekimlerin ilk bölümünü Diyarbakır'da gerçekleştirdim. Daha sonra Urfa'ya geçtim. Batman'a da gitmek istedim ama sivil toplum kuruluşlarından yeterli desteği alamayınca Batman'ı araştırma dışında bıraktım.

Eylem Kaftan: Ayşe Gül'ün dediği gibi üniversitedeyken namus cinayeti denen olayı o kadar çok düşünmüyorduk. O zamandan beri kadına yönelik şiddete dair bir duyarlılığımız vardı. 17 yaşındayken, dedemin vefatından sonra, babaannem halamın sırrını açıkladı. Biz bir halamızın olduğunu öğrenince çok sevindik. Babaannem otuz yıldır sakladığı bu sırrı halamın hayatta olduğunu düşünerek açıklamıştı ve bizden onu bulmamızı istemişti. Babam bir araştırma yaptı ve halamın uzun süre önce öldürüldüğünü öğrendik Oraya gidip hem çok bilmediğim Diyarbakır ve Kürt kültürünü öğrenmeye, hem de halama kavuşmaya dair bir hayalim vardı. Onun ölümünü öğrendiğimiz zaman yine de köyüne gidelim, insanlarla tanışalım dedik. O yıl Diyarbakır'a çok kısa süreliğine bir ziyaretimiz oldu. Bu yolculuk benim bakış açımı olduğu gibi değiştirdi. Oradaki kadınların hayatlarını, çok eşliliği, berdeli, başlık parasını işte

o zaman görmüş oldum. Ancak halama dair çok fazla bilgi edinemedim. Halam, Güzide, kimdi? Nasıl bir hayat yaşamıştı? Neyin bedelini ödemişti? Bu sorular o yıllardan beri aklımdaydı. Halamla aramda açıklanamaz, gizemli bir bağ oluşmuştu. Bana çok benzediğini söylüyorlardı. Aynı zamanda benim doğduğum yıl ölmüştü.

Sinemayla pek bir ilişkim yoktu o yıllarda. Boğaziçi’nde felsefe okudum, daha sonra Kanada’da sinema üzerine yüksek lisans yaptım. Bu hikâyeyi bir filme dönüştürme fikri o dönemde geldi aklıma. Nasıl bir film olacağını, kurgu mu belgesel mi olacağını, bilmiyordum. İlk önce gidip öğrenmeye karar verdim. Filmin oluşumunda iki süreç vardı aslında. Bir yandan benim orada ne olduğunu anlamam; bir yandan da bunu bir hikâyeye dönüştürmem. Ayrıca bu hikâyeyi başka insanlarla paylaşmaya dair de bir isteğim vardı. 1999 yılında başlayacaktık çekimlere, ancak deprem her şeyi erteledi. Bir kadın arkadaşımın beraber, gerilla mantığıyla kameramızı alıp hiçbir şey bilmeden gidecektik Diyarbakır’a. O gece deprem oldu ve ben depremle ilgili bir belgesel yapmaya karar verdim. Çünkü deprem benim çocukluğumu geçirdiğim Yalova-Gebze bölgelerinde gerçekleşmişti. Bu proje iki yıl sürdü ve belgeselin ne olduğunu film çekerek öğrenmiş oldum. Montreal’de yaşamaya başladığım dönemde de belgesel filmin nasıl yapıldığını öğrendim. Bu konunun ilginç olabileceğini ve finansman bulabileceğimi anladığım zaman National Film Board of Canada’ya başvurdum. Çok kısa sürede oradaki televizyonlar da buna ilgi gösterdi. Altı ay gibi kısa bir zamanda belgeselin finansmanı için bütçe oluşturduk. 2003–2005 tarihleri arasında araştırmasıyla birlikte prodüksiyonu gerçekleştirdik. Montajı çok zaman aldı. Filmin hikayesi böyle.

Diyarbakır’a gittiğimde karşılaştığım gerçeklik ise bakiş açımı oldukça değiştirdi, çünkü Güzide’yi ararken orada başka Güzideler gördüm. Özellikle Leyla’nın hikâyesi beni çok etkiledi. En büyük hayali okula gitmek ama hayat koşulları tarafından kısıtlanmış ve seçim şansı olmayan bir kız. Annesi okula gitmesini istemiyor çünkü ona ev iş-

lerinde yardımcı olması gerekiyor. Ona yardımcı olamayacağıma biliyordum, yine de ailesini ikna etmeye çalıştım.

Melek Ulagay Taylan: Arkadaşlarla aramızda bayağı bir yaş farkı var. Ben “68 kuşağı” ndanım. Güneydoğu’ya ilk kez 1970’li yıllarda gittim ve uzun süre kaldım. Sadece şehirde değil köylerde de kaldım. Dolayısıyla Güneydoğu ve oradaki kültürü birinci elden yaşadım. Namus cinayetleri benim için çözülemeyen sorunlardan biri oldu. Şöyle ki, ben 23 yaşında İstanbullu genç bir kadın olarak Güneydoğu’ya gittim ve bir yılı aşkın süre orada yaşadım. Yaşıttım bir yığın kadınla bir arada oldum. Orada gözlemlediklerimle ilgili dikkat çekmek istediğim birkaç nokta var. Birincisi, başıma hiçbir tatsız olay gelmedi. Bir diğer nokta ise, o dönemde böyle cinayetlerin işlenmesi gündemde değildi. Bu benim kafamı çok kurcalar. O dönemde olmuyor muydu namus cinayetleri? Oluyordu kuşkusuz. Ama o dönemde olan olaylar, oranın gündemi çok farklıydı.

Daha sonra Güneydoğu’ya geri gittim, bu kez film yapmak üzere. Aradan geçen zaman oldukça uzun bir zaman dilimiydi. Oraya ilk gidişim 1970, film yapmak için gittiğim tarih ise 1990’lı yılların sonu. Ben gittiğim zaman her anlamda bambaşka bir Güneydoğu ile karşılaştım. Töre cinayeti konusuyla da bu ikinci gidişimde tanıştım. Diyarbakır’da başka bir film nedeniyle bulunurken Şemse Allak olayı oldu. Dehşete düştüm. Beni şaşırtan 30 yıl içinde bölgede yaşanan değişiklikti. Bölgeye çok büyük bir şiddet girmişti. Savaş koşulları yaşanıyordu.

Bu tür cinayetlerle ilgilenmeye Şemse Allak olayı ile başladım. Şemse’nin cenazesinde film çektim. Benim kafamda da film düşüncesi yavaş yavaş şekillenmeye başladı. İsveçli bir fotoğraf sanatçısı olan Ulla Lemberg ile tanıştım. Filmimde kameran olarak çalışmak isteyip istemediğini sordum. Ulla, İsveç gibi kadın haklarının ileri düzeyde olduğu bir ülkeden geliyordu. Ben de Türkiye’nin batısından gelen bir insanım ve de bir şekilde kendi ülkemin doğusunda olan olaylara batıdan biri olarak bakıyorum. Do-

layısıyla bu akıl almaz olaya birkaç süzgeçten bakmanın daha sağlıklı olacağını düşündüm.

İki buçuk yıl gibi uzun bir süre zarfında dört defa çeşitli şehirlere gittik; Mardin, Urfa, Diyarbakır başta olmak üzere. Bu gidişlerimizin bazılarında oldukça uzun süreler kaldık. Hiçbir olayın içine girmeden, filmi yapmak söz konusu olamaz. Bu, o ruh halini anlayabilmekle ilgili bir sorun. Anlayabildim mi? Cevap vermek çok zor. Ben annem. Kendi çocuğumu ölüme götürdüğümü ya da onun ölüme gitmesine seyirci kaldığımı düşünemiyorum. Bu bir insanlık durumu olarak çok dehşet verici bir olay. Benim de üzerimde çok etki yaptı. Filmi çekerken vazgeçme aşamalarına geldiğim zamanlar oldu. Ama sonra herkes gibi devam ettim. İçine girdikçe hikaye sizi alıp götürüyor zaten. Bir yandan da anlamaya çalışma meselesini de beraberinde getiriyor.

Dinleyici Soruları

Yirmi yıl aradan sonra tekrar gittiğinizde tamamıyla değişmiş bir manzara gördüğünüzü söylediniz. Orada yaşayan insanlar bu değişimi nasıl izah ediyorlar, siz kendinize nasıl izah ediyorsunuz?

Bir materyali sinemasal bir dil kullanarak anlatmak tarafsız bir edim değil. *Karanlıkta Diyaloglar*'da (2005) neden bu anlatım dilini seçtiniz?

Töre ve şiddet konusunun önemli olduğunu düşünüyorum. Siz bu konuları aşmak için film yapıyorsunuz. Ancak film yapma sürecinde siz orada yaşıyorsunuz aynı zamanda. Yani sadece teori yapmıyorsunuz. Soyut değil somutsunuz. Bence bu konuyla ilgili bir politika geliştirilmesi gerekiyorsa, bunun Ankara'dan değil, sizlerden gelmesi lazım.

Kadının maruz kaldığı şiddetle mücadele amacıyla çeşitli faaliyetler yürütülüyor. Devlet, sivil toplum kuruluşları,

bireysel girişimler, kadın merkezleri aktif rol oynuyorlar. Bunların arasında tecrübe alış verişi oluyor mu?

Çekim sürecine dair kişisel hikâyeleri merak ediyorum. Yönetmenler filmleri çekerken orada ne gibi zorluklarla karşılaştılar? Hikâyelere ulaşmak için araçlar çok önemli anladığımı kadarı ile. Bu insanlarla ilişkinizi nasıl kurdunuz? Film sonrasında kurulan bu ilişkiler onların hayatlarına nasıl yansıdı?

Ayşe Gül Altınay: Türkiye’de feminist örgütler arasında bu konunun terminolojisi çok tartışılıyor. “Töre cinayeti” bir süredir tercih edilmeyen bir kavram. Bunu yerine “namus cinayeti”, “namus kisvesi altında işlenen cinayetler”, “namus adına işlenen cinayetler” kullanılıyor. Töre cinayeti dediğimiz zaman sadece belli bir tür namus cinayetinden bahsediyoruz. Belli bir bölgeye hatta belli bir etnik gruba bunu indirgemiş oluyoruz. Karadeniz’de bu tip bir cinayet olduğu zaman bunun adı aşk cinayeti ya da kıskançlık cinayeti oluyor. İstanbul ya da Ankara gibi büyük şehirlerde olduğunda başka bir ad veriyoruz. Birisi daha batılı, medeni; diğeri daha geri kalmış, feodal gibi yorumlara yol açabiliyor. Aslında bu ayrımları da sorunsallaştırmamız gerekiyor. Bu tartışma çok zor bir tartışma ve film çekerken siz bu konuyla çok cebelleştiniz. Daha batıdan, Ankara’dan, İstanbul’dan, Kanada’dan, İsveç’ten bakan ve çekimlerin hepsini Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da gerçekleştiren yönetmenler olarak sizin için bu ikilem nasıldı, bu ikilemi çözdüğünüzü düşünüyor musunuz ve kendinizi nasıl konumlandırmayı tercih ediyorsunuz?

Berrin Balay Tuncer: Terminoloji konusunda zaman zaman farklılaşmalar oluyor. Bir etnik köken ya da bölgeye yüklememek gerekiyor. Namus cinayetlerini anlamak için kullandığımız kavramlar tam yerine oturmuş değil. Batıda da bu cinayetler işleniyor. Ama doğudaki cinayetler ya da töreyle bağlantılandırdığımız cinayetler anında olan cinayetler değil. Namus kavramı da bekâret ile ilişkilendirilmiş bir şey değil; çok daha geniş bir alanı kapsıyor.

Çok bilindik hikâyeler var, medyaya yansıyan... Radyodan parça istediği için öldürülen kızlardan, ailesinin evlendirmek istediği kişiyle evlenmeyi reddeden kızlara kadar... Gülmek, o yöreye uygun kıyafet giymemek, okula gitmeyi istemek bile namus kavramı içinde değerlendirilebiliyor. Diğerlerinden farkı açısından önemli başka bir nokta ise ailenin karar alması. Aile meclisi denilen, özellikle erkekler tarafından oluşturulan, zaman zaman yaşlı kadınların da katıldığı meclisler kuruluyor ve suçlu bulunan kadının nasıl cezalandırılacağına karar veriliyor. Cezanın zamanı, biçimi, kimin uygulayacağı, öldürecek erkeğin en az zararlar nasıl kurtulabileceği tartışılıyor. Peki, batıda neler oluyor? Bilgimiz gazetelere yansıyanlarla sınırlı. Karadeniz bölgesinde de kan davası yüzünden işlenen cinayetler var ama bu konuda yapılmış araştırma yok. Bizlerin filmleri de doğudaki araştırmaları ve doğudaki kadın sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını yansıtıyor.

Çekim sürecinden de bahsetmek istiyorum. Vakalara ulaşmak ve o bölgede oturanlarla bu konuları konuşmak cidden zor iş. Hem biz batıdan geldiğimiz için zorlanıyoruz hem de insanlar bu konuları konuşmaktan çok çekiniyorlar. Çünkü bunlar gizli, üzerinin örtülmesi gereken konular. Ben çalışmamda kadın sivil toplum örgütlerinden destek aldım. Ayrıca yörenin muhtarı, bazen aşiretin içinden bu konularda çalışan kadınlar destek oldu. Bunun dışında hiçbir görüşmeye yalnız başıma gitmedim çünkü böyle bir durumda görüşme şansım ortadan kalkıyordu.

Eylem Kaftan: Kavram kargaşası gittikçe artıyor. Basına da bu konuda daha dikkatli olmak düşüyor. Her olayda olayın aktörleriyle daha somut bir şekilde konuşulması gerektiğini düşünüyorum. Töre cinayeti denmesinin nedeni bence Berrin'in de belirttiği gibi aile meclisinin bir araya gelmesi ve planlanmış, uzun süre üzerinde düşünülmüş olması. Alınan karar bir kurallar bütünü'nün parçası ve denk düştüğü bir sistem var. Kanada'da ve Avrupa ülkelerinde de gösterildiği zaman bu cinayetlerin Kürtler arasında mı yaygın olduğuna dair sorular geliyordu. Ben

bunun kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirilmesi gereken bir konu olduğunu vurgulamaya çalışıyorum. Tabii ki bunu ayırıştırmak gerekiyor ama kadına yönelik şiddet dünyanın her yerinde, her zaman gerçekleşiyor; Avrupa'da da Amerika'da da. Güneydoğu'da bu aile meclisi özelinden belki daha farklı gerçekleşiyor.

Ben töre cinayeti filmi yapmaya çalışmadım. Birbirinden ayrılmaz bir kurallar, değerler bütünü vardı orada. Bunun kız çocuklarına ve kadınlara değer verilmemesine indirgenebilecek bir şey olduğunu düşünüyorum. Şiddet çok geniş bir kavram. Psikolojik de olabilir, cinsel de olabilir. Ben kadınların sadece fiziksel olarak değil, ruhsal olarak da öldürüldüklerini düşünüyorum. Aslında o kadınlar varlar, ama yoklar. Benim filmimdeki Leyla gibi. Doğan doğmaz ailesinin içerisinde bir kül tablası muamelesi gören, başlık parası karşılığında satılacağı için kocasının malı olarak görülen ve ailede misafir gözüyle bakılan, gidici bir kız... Bunlar da bence şiddet. Haftada bir iki kere gerçekleşen cinayetler yerine bu bütünlüğe bakmamız lazım. Bu konuyu gündemde tutmak, ama kadına yönelik şiddet olarak gündemde tutmak daha makul.

Belgesel yaparken, önceden belirgin bir anlatım dili seçmek çok zordur. İşin çok başında olduğumdan, benim için çok bilinçli bir süreç değildi. Kendi tarzım ve varoluşum daha çok kurguya yakın olduğu için filmimde daha çok kurgu var. Aynı zamanda gerçeklik benim çok önemseydiğim bir kavramdır. Gerçekliği belgesele yansıtmaya dair sorular var. Sinemada bir taraftan gerçekçilik ekolu var, bir taraftan da daha büyülü ve daha psikolojik olanı temsil eden bir ekol var. İkisi arasındaki ayrımı problematik buluyorum. Daha psikolojik bir şey ile ilgileniyorum. Filmin içinde olup olmamam meselesini çok tartıştık. Ama başka türlü de olmaz gibi geldi bir süre sonra. Çünkü halamı anlatmak benim yolculuğumdu ve izleyiciyi de benimle birlikte oraya sürüklüyorum bu filmle.

Nasıl bir şey ile karşılaşacağıma dair hiçbir tahayyülüm olmadan gittim oraya. Ama ondan önce oturup Kanada'da çok ciddi bir senaryolaştırma sürecine girmek zorunda

kaldım. Karşılaşacağım gerçeğin bununla hiçbir ilgisi olmasa bile prosedür gereği araştırma sürecinde oturup bir senaryo yazmak gerekiyor. İlginçtir, benim kurguladığım senaryo ile ortaya çıkan filmin senaryosu birbirine çok benziyor.

Kameranın hem karşısında hem de arkasında olmandan ötürü bu filmin bende yarattığı bir gerginlik vardı. Onun dışında bölgedeki insanlara, onlara olan duyarlılığımaya dair bir kaygım vardı. Çünkü hiçbir zaman biz belgeselciler, yapılan filmin o insanların hayatlarını nereye kadar etkileyeceğine dair fikir sahibi olamayız. Bu insanlar bana güvenmişler, bana dünyalarını açmışlar ama bu film daha sonra onları nasıl etkileyecek? O süreçte çok sıcaklar, çok yakınlar ama izledikleri zaman bu onların hayatlarında nasıl bir etki bırakacak? Bunu hiçbir zaman bilemeyiz. Bir de namus cinayetini konuşmaktan çekinmeleri, dosyanın kapanmamış olması ve katil zanlılarının hala hayatta olmaları bende büyük bir gerilim yarattı. Bunların dışında, bölge zor bir bölge. İlk gittiğim köy korucu köyüydü. İkincisi ise yakılıp boşaltılmış bir köy... Her yere gidemedik, sürekli polis tarafından takip edildik. Melek'in de dediği gibi, bir şey olsun da ben bu filmi yapmayayım dediğim çok oldu. İnsan o kadar geriliyor ki... Fakat Diyarbakır'a vardığım anda çok farklı bir ruh haline girdim. İnsanlar seni öyle bir sarıyorlar, o kadar sıcaklık gösteriyorlar, o kadar saflıkla ve misafirperverlikle sana yaklaşıyorlar ki bütün sıkıntıların bir anda kayboluyor.

Bütün süreç boyunca ekip olarak çok iyi bir ruh hali içerisindeydik. Arada çok gerildiğimiz zamanlar da oldu, Tepce köyüne gidemediğimiz zaman mesela. Üç kere gitmeye çalıştık ama her seferinde geri döndük. Onun dışında, belgesel benim için ampirik gerçekliği göstermiyor. Psikolojik yanı daha ağır basıyor. Rüya sahnesi bu yüzden var mesela. Çok alışılmadık bir şey ama benim için önemli çünkü hamlamla girdiğim ilişkinin bilinçaltıma nüfuz ettiği sürecin benim için anlamı büyük. Öznel bir şey, ama ben onu çok görmek istiyordum. Bir resmi olsa diyordum. O ise rüyalarımaya girdi. Bu gerçekliğin bir parçasıydı benim için.

Çekimler sırasında bize eşlik eden şoförümüz vardı. Ayrıca yerel rehberlerle de çalıştık. Bir de belgesellerde daha küçük bir ekiple çalışmayı tercih ediyoruz. Hem insanlar müdahale etmesin hem de oradaki insanlar rahatsız olmasın diye. Ama tam tersi oldu. Nereye gitsek elli kişi sarıyordu etrafımızı; köylüler minibüsümüze biniyorlar, çekimlere katılmak istiyorlardı. Bir süre sonra durduramadığım bir süreç haline geldi. Ama çok da hoş oldu. Milan'da insanlar kendilerini bu hikayenin bir parçasıymış gibi hissettiler. Dengbej getirelim, düğün yapalım gibi önerilerle hikayeye dahil olmaya çalıştılar. Kürtler hakikaten çok iyi hikaye anlatıcılar ve efsaneler, hikayeler onlar için çok önemli. O yüzden otuz sene önce gerçekleşmiş bir olay hala hafızlarında çok diri.

Melek Ulagay Taylan: Filmi yaparken bu konuda yapılmış aşağı yukarı bütün çalışmalara baktım. Bunlar, Ürdün'de, Filistin'de, Körfez Savaşı sonrası artan şiddetle orantılı olarak Irak'ta, Pakistan'da görülüyor. Çok önceleri Balkanlar'da da varmış. Marmara Üniversitesi'ndeki gösterimime Bulgaristan Konsolosu gelmişti. Gösterimden sonra yanıma gelip elli altmış yıl öncesinde Bulgaristan'da da benzer şekilde kadınların öldürüldüğünü ama sosyalist idarenin buna karşı kesin bir cephe aldığını ve çeşitli politikalar uyguladığını anlattı. Bu sorunu böylece halletmişlerdi. Uyguladıkları politikalar töreye ilişkin, namus cinayetine ilişkin politikalar değil. Tümü kamu alanına ilişkin politikalar olduğu için Balkanlar'da bunlar artık görülüyor. Ama Bosna savaşında Sırp'ların Boşnaklardan oç alma biçimi kadınlara tecavüz etmek oldu. Kadının bu şekilde ele alınma meselesi çok yaygın şekilde mevcut. Ama rakamsal olarak baktığımda tablo şu: Verilen rakamlar 1980'ler sonrasına ve 90'lara ait. Değınmemiz gereken birkaç konu var. Birincisi daha önce bu olaylar bilinmiyordu; ikincisi ise çağımız iletişim çağı ve yaşananlar daha fazla yansıdı. Ben Lübnan'da Filistin mülteci kampında bir Filistinli ailenin yanında yaşıyordum. Kadınlarla bir aradaydım. Gene o zaman görülen tablo ile şimdiki arasında fark var. Bunu kabul etmek

arasında fark var. Bunu kabul etmek zorundayız. 1968'lerin ve 70'lerin dünyasıyla 1980 sonrası ve 90'ların dünyası çok farklı. Bu farklılık, çeşitli nedenlerden dolayı, kadınlar üzerinden yapılan siyasetler ve kadınların konumu farklı bir şekilde gündeme geldi. Halkın içinde yaşamış olduğumdan bu farkı kadınlar üzerinden birinci elden gözlemlemiş birisiyim. 23-24 yaşında bir kadın olarak oralarda var olamazdım şimdiki baskılar olsaydı. 1980'ler ve 90'larda Ortadoğu ve Türkiye'de çok büyük çözümler var. Kırsaldan yapılan göç hareketleri var; kırsal kesimin kendi içerisindeki dengeler değişiyor. Namus meselesi köyde var olmuştur ancak köyde bunu çözümüme biçimleri farklı; fakat kasabaya ya da şehre geldiğiniz zaman başkaları sizin özelinizi, mahreminizi görüyor, gözlemliyor ve sizinle ilgili yargıda bulunuyor. Dolayısıyla sorun kamu alanının nasıl düzenlendiği meselesi. Bugün olay bir köyde gerçekleşiyor ama o köy 60 milyonun önünde teşhir ediliyor. Bunu yapmaya başladığınız anda oradaki insanlardaki savunma mekanizması devreye giriyor. Ayrıca orada dil ile ilgili ciddi bir sorun olduğu kanısındayım.

Bu olayların yansımaları ve yansıma biçimi de çok farklı noktalara gidiyor. Son örnekler bakarsak genç kızların 14-15 yaşlarında evlendirilmesi meselesi her zaman vardı. Aile içi evlilik de her zaman vardı. Ama şimdi bambaşka bir örnekle karşı karşıyayız. Bir kızın namusunun korunması içgüdüsel çeşitli nedenlerle açıklanabilir. Neden bir genç kızın sevdiği bir adamla evlenmesi kuşkuyla karşılanan bir durumdur? Bunun sadece aşka karşı olmak meselesi olmadığı kanısındayım çünkü gerçekten o yabancı erkek kavramı kendi içinde aileye kızın mutlu olup olmaması ya da adamın koca olarak kızı suiistimal etmesi gibi endişeler getiriyor. Eski dönemdeki endişeleri böyle görüyorum. Bu cezalandırma meselesinde kızla erkek ailenin rızası olmadan kaçarsa, aşiretler iyi ilişkiler içerisinde değilse, zaten oğlan da öldürülüyor. Sadece kız öldürülüyor diye bir şey yok. Son yaşanan olaylara bakarsak bir adam evli bir kadına tecavüz ediyor. İlk önce etik ve ahlaki olarak onların kodlarının içinde olmaması gereken bir olay

yaşanıyor. Bu yetmiyor kadının kocasına kendi kızını karşılık olarak veriyor. Şimdi bu, oranın etik kodları açısından da olmaması gerek bir olay. Bunu oradaki şeyh filan da savunamaz. Demek ki kendi içindeki etikte de bir sorun olmaya başlamış. Bunlar benim kafamı daha çok kurcalayan sorunlar. En ücra köşeye bile bugün televizyon, çanak anten ve pornografi girmiştir. Bu çok büyük bir çalkantiya neden oluyor, kadın erkek ilişkileri, cinsellik ve bütün etik kodlar üzerinde. Berdelin bile kendi içinde başka anlamları var. Berdel çok kötü bir uygulama. Ama etik olarak bu son olay gibi değil. Dolayısıyla bu olayları anlamak konusunda artık hepimiz zorlanıyoruz. İkincisi de artık birden fazla etki ve tepki var.

Filmimdeki hikayeler aşağı yukarı arkadaşlarımla aynı. Ben de yerel insanlarla çalıştım. Ulla zaman zaman çok zorlandı. Şeyh röportajında çok ürkütü çünkü şeyh kadınlarla konuşmuyordu. Biz evdeki kadınlarla da konuşmak istedik; yanımızda Urfalı bir aile ile gitmiş olmamıza rağmen kadınlar bizle konuşmak istemedi. Müthiş bir baskı altındaydılar. Şeyhin yanına girdiğimizde karşılıklı oturduk. Aramızda ise soruları soran Urfalı bir arkadaşımız vardı. İlk olarak hiç hoşlanmadı bir kadının röportaj yapmasından. Üstelik kameraman da kadındı. Hiç hoşlanmadı bu durumdan ama aracımızın hatırına kabul etti. Röportaj sırasında mırdayı yaptı, sigara içti. Genellikle bize bakmamaya çalıştı. Sonra bir an paketten sigara çıkarttı ve bizlere doğru fırlattı. Biz kala kaldık. Alsak mı almasak mı? Urfalılara baktık bu durumda ne yapılır gibisinden. Çünkü en ufak bir yanlış olursa röportajın olmayacağını hissettik. İçmedik sigarayı ama attığı yerden aldık. Soruları erkek arkadaşımız sordu. Çok ilginç bir röportajdı bence çünkü adam çok net bir şekilde bütün kodları açıkladı. Bu kodlara baktığınızda erkeklerin de baskı altında olduğunu görürsünüz. Hatta onlar asıl suçludur çünkü -onların anlayışına göre- muhakeme yetenekleri kadınlarınkinden daha fazladır.

Arkadaşlarımla da belirttiği gibi, kimse bu konuda konuşmak istemiyor. Hatta bu olaylar olduğu zaman aile-

ler genellikle taşınıyorlar. Üstü örtülmesi gereken, unutulması gereken bir konu olduğu için dolaylı yollardan bilgi toplayabiliyorsunuz.

Ayşe Gül Altınay: Erkeklerle ilgili ben de kısa bir not düşmek istiyorum. Serdar Güllüoğlu Urfalı bir avukat ve on yıldan uzun bir süredir bu konuların üzerine giden oradaki kadın komisyonunun kurucularından. Bir süredir, bu konularda açılan davalarda mahkum olmuş erkeklerle görüşmeler yapıyorlar. Bu görüşmelerden çok ilginç bir sonuç çıkıyor: Erkeklerin hemen hepsi pişman olduklarını söylüyorlar. Pişmanlık duyuyor, öldürdüğü kişiyi özlüyor, yüzü gözünün önüne geliyor hatta onu rüyalarında görüyorlar. Onlar da bir travmadan geçiyorlar. Sonuçta bir insanı öldürmek kolay değil ve bu gerçekle yaşamak zorundalar. Fakat aynı erkekler, “Bir daha yapar mısınız?” diye sorulduğunda “Evet” diyorlar. Çünkü başka çareleri yok. Bir kısmı başka bir şehre kaçıyor öldürmemek için ama oralarda da yaşayamıyor ve öldürmek zorunda kalıyorlar. Bu erkeklerin hikayeleri de çok önemli. Onlara da destek verilmesi lazım bence.

Şemse Allak olayı umut veren bir gelişmedir. İlk başta Şemse'ye kimse destek çıkmamıştı; yerel yönetimler de dahil olmak üzere. Ama Diyarbakır'da bir Şemse Allak parkı var bugün. Kamusal anlamda Güzideler, Şemseler, Güldünyalar artık aramızdalar ve onlardan da bir anlamda güç alıyoruz. Nebahat Akkoç'un¹ söylediği bir şey vardı, Melek'in filminin galasında. “Şu anlamda umut duyuyorum. Namus cinayetleri oluyor çünkü kadınlar direniyor. Çünkü kadınlar kendine verilen rolleri, o hapishaneleri kabul etmiyorlar”. Kadınlar direndikleri için şiddete uğruyorlar, öte yandan dönüşümler de bu direniş sayesinde yaşanıyor ve yaşanacak.

¹ Diyarbakır merkezli sivil toplum kuruluşu KAMER'in kurucusu ve yöneticisi.

Sorunun kökünde ekonomik nedenler var sonucunu çıkarabilir miyiz bu anlattıklarınızdan?

Eylem Kaftan: Şu anda üzerinde çalıştığım film, Diyarbakır'da sokakta yaşayan çocuklar üzerine. Bu sebeple sık sık gidiyorum Diyarbakır'a. Bölgenin diğer şehirlerine nazaran daha iyi biliyorum Diyarbakır'ı. Bölgenin diğer şehirlerinden son derece farklı. Urfa'ya göre çok daha açık bir yer. Diyarbakır'da bir adamın film çekerken kadın olduğum için benimle konuşmaması gibi bir tavrı olmaz; aksine bana sonsuz saygı ile yaklaşır.

Diyarbakır'ın çok daha çelişkili iki yanı var. İlki son dönemde yaşanan şiddet olayları. Namus cinayetleri acaba bu şiddete paralel olarak son 15 yılda arttı mı? Melek'in de dediği gibi çok ciddi bir çözülme yaşıyor orada. Diyarbakır'ın nüfusu 1992'de 150 bin iken şu anda bir buçuk milyon. Bunu karşılayacak bir alt yapısı yok. Yoksulluk sınırının altında yaşayan onbinlerce insan var. İşsizlik yüzde yetmiş dolaylarında. Kahvehaneler tıklım tıklım işsiz erkeklerle dolu. Sokaklarda 30 bine yakın çocuk çalışıyor. Beş yaşındaki çocuklar bile mendil satıyorlar. Ailede 10 çocuk varsa mesela, hepsinin günde getireceği 5 lira ailenin gelirine önemli katkıda bulunuyor. Diyarbakır'da şiddet epey artmış durumda. Kapkaç ve fuhuş artmış. Kız ve erkek çocukların cinsel amaçlı çalıştırıldıkları pek çok ev var. Bu durum basına yansımada da çocuklarla araştırma yaparken bununla karşılaştım.

'Travma' ve 'post travma' bence çok farklı kavramlar. Şiddet ortamında insan duygularını ciddi bir şekilde hissedemiyor. Var olma mücadelesi veriyorsunuz. Ama o ortam ortadan kalktığı zaman yaşadığımız şey çok daha ciddi bir çözülme. Neye güveneceğinizi, neye dayanacağınızı bilemiyorsunuz. Köyden gelmiş o insanların dayanabileceklerinin başında namus diye, ne olduğunu artık kimsenin de çok iyi bilemediği bir olgu geliyor. Televizyon ile karşılaşıyorlar. Magazin programlarında İstanbul'daki hayatı gördüklerinde gerçeklik duygularında çok büyük parçalanmışlık yaşadıklarını düşünüyorum. Çok ciddi bir ahlaki

çözünme yaşanıyor. Böyle bir durumda, nasıl bir kimliğe sahip olduğunu bilmeyen bir erkek topluluğu için namus önemli oluyor. “En azından namusum var, kahvehaneden alnım ak bir şekilde çıkıyorum; en azından selamımı alıyorlar” diyorlar. Çünkü namusunu koruyamayan ailelere selam verilmiyor. Esnafsa onunla alışveriş yapılmıyor. O insanlar için, içi boşaltılmış olsa da son derece önemli bir dayanak. Bir yandan da Diyarbakır’da çok olumlu şeyler de oluyor; özellikle çocuklarla ve kadınlarla ilgili çalışan sivil toplum kuruluşları epey artmış durumda.

Nebahat Akkoç’a ben de katılıyorum aslında. Namus cinayetlerinin gerçekleşmesi bir şeylere baş kaldıran kadınların olduğunu gösteriyor. Bir yandan çok korkutulmuş, öldürülmeye çalışılmış ama bir yandan da efsaneye dönüşmüş, saygı duyulan bir kadın çıkıyor karşımıza. Belki iyimser bir bakış bu ama belki de bir toplumun doğum sancıları bunlar; bir geçiş dönemi. Tabii ki uzun sürecek ama karmaşıklaşan bu yapının altından belki de yeni bir şeyler doğacak.

Berrin Balay Tuncer: Diyarbakır, bölgede bu konu üzerine ileri düzeyde çalışan, çok değişime uğramış örnek bir şehir. Özellikle bu konuda hem acil yardım hattı var hem de sivil toplum örgütleri devletle işbirliği halinde. Bunun dışında Diyarbakır Belediyesi kadın sorunlarını araştırma merkezi kurmuş. Diyarbakır’da bildiğiniz gibi yoksulluk had safhada. Bu yoksul bölgelerdeki kadınlara ulaşmak için hem tandır evi hem de çamaşırhaneler kurmuşlar. Yoksul kadınların evlerinde zaten suları yok, elektrikleri yok, çamaşır makineleri yok. Kadınları bir şekilde evlerinden çıkartıp oraya getirmeye çalışıyorlar. Ayrıca kadınlar buralara çocuklarını da getirebiliyorlar. Orada çocuklar için park, oyun odaları var. Okuma yazma kursları veriliyor, sağlık hizmetleri sunuluyor. Süreç içerisinde kadınlara nüfus cüzdanı çıkartılıyor, resmi nikah kıyılıyor ve çocuklar okula kaydediliyor. Bu anlamda Diyarbakır bir sürü yere örnek olabilecek nitelikte.

Urfa'da ise, sivil toplum örgütleri ufak ufak yeşermeye başlamış ancak ciddi desteğe ihtiyaçları var. Kadın baroları kadına karşı şiddet konusunda farkındalık yaratmaya çalışıyorlar ama kadınların hayatlarını değiştirebilecek koşullar henüz ortada yok. Bu olanaklar sivil toplum ve devletin işbirliği içerisinde çalışmasıyla ancak sağlanabilir. Bunun yanı sıra kadınlara ekonomik özgürlüklerinin de kazandırılması gerekiyor. Sadece kadınlara değil, aynı zamanda erkeklere de. Erkeklere götürülen hiçbir hizmet yok. Şiddet şiddeti doğuruyor. Köyden şehre geliyor ama hiçbir şey yok. Geçinmiyor, kıyıda köşede kalıyor. Bu durum da eve yansıyor.

Melek Ulagay Taylan: Filistin örneğinde bu çok bariz bir şekilde ortaya çıkıyor. İsrail'in baskısı sadece silahsal üstünlükten kaynaklanmıyor. İsrail insanların onurlarını da hedef alıyor, onu da yok etmeye çalışıyor. Onurları bu kadar çığnayan insanlar kendi ailelerine, kendi özellerine döndükleri zaman hakimiyet kurabildikleri tek alan kadınlar ve kızlar. Bu yüzden onlara karşı çok gaddar davranabiliyorlar. Şiddet toplumu yarattığımız zaman, namus yüzünden bir kadının ölmesi, o bütün ölümlerden sadece biri haline geliyor. Ölüm kutsanıyor ve meşrulaştırılıyor. Ölümün kutsandığı, meşrulaştırıldığı ve hatta evcilleştirildiği bir ortamda insanların ölmesi sıradan bir olay haline geliyor. Namus cinayetlerini anlamak için şiddet toplumunu ve silahın egemenliğini de anlamak bence çok önemli.

Ayşe Gül Altınay: KAMER'in 2005 raporunun başlığı "Suçlu Kim?" Sadece öldüren kişi değil burada suçlu olan, aynı zamanda aile meclisi de. Bunun dışında o aileye selam vermeyen, ekmek satmayan çevredeki herkes. Kedisine başvuran kadını ailesine geri veren savcılar. Aile içi meselesi olduğu için olaya karışmayan polis. Cumartesi ve Pazar günleri kapalı olan, hafta içi de sabah dokuz akşam beş çalışan, aynı şekilde kadının elinde nüfus cüzdanı olmadığı için hizmet vermeyen kuruluşlar. Savaş dedik, militarizm dedik, ekonomik şiddet dedik... Olağanüstü bir böl-

gesel eşitsizlik içersindeyiz. Bunların arasındaki ilişkiyi görmeden namus cinayetlerini konuşmak çok zor. Dolayısıyla namus cinayetlerini orada, uzakta, 'barbar' insanların uyguladığı 'barbar' kurallar olarak değil, bizim de içinde olduğumuz, sorumluluk taşıdığımız bir olay olarak algılamamız lazım.

İsmi Güzide'de bize cinayet ve karar alma süreci gösterilmedi. O süreç anlatılmadan, namus adına işlenebilecek cinayetlerin arka planı verildi. Bunu sadece sinema yapabiliyor. Sosyal bilimlerin sınırlarına çarptığımız yer burası galiba. Erkeklerin bunu çok geç fark etmesi bence çok büyük bir sorun. Çok uzun süre kadınlık sorununun genel bir kapitalizm sorunu olduğu ve o çözüldükten sonra ancak çözülebileceği düşünülüyor. Yapısal etken kadın sorununu ikincil bir sorun haline getirdi. İktisadi süreçler bu sorunda var, evet. Ne zaman birileriyle bunu tartışsam bunu Kürtlerin sorunuymuş gibi sunuyorlar. İktisadi sorunlar aşılrsa kadına doğrudan yardım etmiş olmuyoruz, çünkü kadına karşı işlenen suçlar bununla bitmeyecek. Kadına karşı işlenen suçun nedeni Kürtlerin daha yoksul olması değil. Bu sürecin böyle görülmesi içinse medya nerdeyse ele ele verdi. Meğer bir savaş dönüymüş Türkiye'de ve bizim hiç haberimiz yokmuş. Bizler bundan haberdar olunca, hemen Kürtlerin sorunu gibi sunuldu. Batıda bir köyde yaptığım araştırmada kadının erkekten çok daha fazla sömürüldüğünü gördüm. Ancak köylerine çalışmaya gelen Kürtlere verdikleri tepki ise "bak şu Kürtler ne kadar geri, kadın orada ikinci sınıf" oldu. Bunu kültürel, özcü bir sorun haline getirmemek için ne gibi stratejiler izlemek lazım? Bizim sahiplenmek için ne söylememiz lazım?

Eylem Kaftan: Bir kere Kürtleri 'öteki' olarak görmekten vazgeçmekle başlıyor herşey. Ayrıca daha fazla

araştırma yapılması gerekiyor. Batıdakilerin bölgeye gitmesi gerekiyor. Buradakiler - oradakiler ayırımından çıkmak gerekiyor.

Melek Ulagay Taylan: Sorun etnik köken sorunu değil. Filmimdeki örneklerde Kürtler ve bir tane de Arap vardı. Ama sorun oraya dayanıyor. Film için araştırmaya başladığım zaman İstanbul ve İzmir’de yaşanmış vakalara çok baktım. Maalesef onların da sonucu beni köken olarak bu tarafa götürdü. Bence aşiret düzeni, büyük aile ve toplumsal olarak bir arada yaşama düzeni bu konuda etkili. Büyük şehre gelindiğinde daha ufak, çekirdek aileler şeklinde yaşama düzenine geçiliyor. Birey olunuyor. Doğru’da ise aşiret halinde, topluca yaşama ve kadının aşiretin mülkiyeti olarak görülmesi durumu söz konusu. Bu sorunu kesinlikle etnik bir yerden bakarak çözemeyiz. Bu hepimizin sorunudur. Ama maddi koşullar, sadece ekonomik olarak söylemiyorum, aile yapısı ve aile yaşantısı açısından da çok farklı.

Avrupa’ya göçmüş bir adam, oğlunu evlendirmek için geliyor, aşiretinden kız alıp götürüyor. Bizim çevremizde, bizim çocuklarımız üzerinde bu tip baskılar pek uygulanmaz. Büyük şehirde yaşayan insanların tanışma ve evlenme şekilleri de farklıdır. Bunları göz ardı etmemek lazım. Bu değişim, daha önce de söylediğim gibi, kamu alanının paylaşımı meselesi.

Urfa’da çekimler sırasında Gümrük Han’da oturuyoruz, tek kadın biziz. İsveçli arkadaşım bundan çok ürkütü. Kamu alanına çıktığınız vakit, kadınlarla erkeklerin bir arada yaşadığı bir ortam yok. Bu bir gerçek. Biz bunu yokmuş farz ederek bir yere varamayız. Tekrar söylüyorum, 1970’lerin kamu alanı çok daha açıktı. Batman’daki intiharlar üzerine çalışıyorum. Beş yılda 534 intihar vakası... Böyle bir şey olabilir mi? Kadının üzerindeki baskılar, kamu alanında kadının görülememesi, kamu alanında kadının var olamaması...

Çağlar Keyder ile Türkiye’nin altı kentinde gerçekleştirilen “sosyal dışlanma çalışması”nın ufak bir sonucunu

paylaşmak istiyorum. Altı ilden 1863 kişi seçildi. İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Adana ve Gaziantep. Ağırlıklı bir şekilde varoşlardan seçilmiş bir kesim ile görüştük. Şöyle bir sonuç ortaya çıktı: Siz kendinizi dışlanmış hissettiğiniz an, başkalarını dışlama eğiliminiz de artıyor. Bu sonuç Melek'in söyledikleri ile de örtüşüyor. Kendinizi toplumsal süreçlerin dışında hissettiğiniz vakit tepkisel olabiliyorsunuz. Bu tepkisellik de belli toplumsal koşullarda şiddet olarak karşımıza çıkabiliyor. Diyarbakır'a gidince bakış açınızı değiştiren neydi? Filmde çok kısa görüntülerle tanklar gösteriliyor. Ayrıca girmek istediğiniz köylere giremiyorsunuz. Onları görmeniz, bu olayla ilgili bir bağlantı çağrıştırdı mı size?

Eylem Kaftan: O köy zaten yakılmış bir köy. Bahsettiğiniz görüntüler arşiv görüntüsü aslında, ben onları çekebilecek durumda değildim. Zaten izin vermezlerdi. Oradaki şiddeti biliyordum. Bakış açım-daki değişiklikten kastettiğim bu değildi. Sadece hayatımın bir parçası haline gelmesi anlamında yaşadım bu değişikliği. Ben şu an, daha önce de belirttiğim gibi, sokakta çalışan çocuklarla ilgili bir filmin araştırmasını yapıyorum. Diyarbakır ile böyle bir gönül bağım oluştu. Şu an bir senaryo yazıyorum ve onun içinde de Diyarbakır var. Bir türlü Diyarbakır çıkmıyor sistemimden. Başka şeyler de yapmak istiyorum ama o kadar çok hikâyeye, ruhuma dokunan o kadar çok insanla ve olayla karılaştım ki... Bunun dışında başka değişiklikler de oldu ama bunları kelimelere dökmem. Daha ziyade bilinçaltında vuku bulan ve daha sonraki kararları etkileyecek bir değişiklik bu sanırım.

Bu filmleri yapmanızın amacı, toplumsal bilinci arttırmak mı? Eğer buysa başarılı olduğunuza inanıyor musunuz?

Berrin Balay Tuncer: Bilgilendirmek, farkındalık yaratmak, bu sorun üzerine düşündürmek gibi bir derdim vardı. En azından düşünüyoruz, tartışıyoruz. Ama çö-

züm noktasında ne getirir? Şuan bunu söylemek için çok erken. Bilemiyorum, umarım başarılı oluruz.

Eylem Kaftan: *İsmi Güzide* Kanada'da çok başarılı oldu. Büyük şehirlerde, üniversitelerde gösterildi. Üniversite kütüphanelerinde yer alıyor. Avrupa'da ek çok yerde gösterime girdi. Birkaç televizyon kanalında da gösterildi. Katıldığım tartışmalarda insanları bu konuda düşündürttüğünü, duyarlılık yarattığını gördüm. Bunun Kürtlerden kaynaklanan etnik bir sorun olup olmadığı bana sıkça yöneltilen bir soru oldu. Sonuçta bir hikâye anlatıyorum, bunun içinde her şeyi anlatamam.

O filmle birlikte yolculuğa çıktığınız zaman, filmle birlikte izleyicilerle buluştuğunuz andaki süreç çok farklı yerlere taşıyor sizi. Toplumla birebir iletişim kurmaya başlıyorsunuz. O anlamda çok zengin bir süreç. Filmim Türkiye'de çok yaygın olarak gösterilmedi. Diyarbakır'da gösterildi. Bu, İstanbul'daki ilk gösterim. Bursa'daki festivalde de gösterilecek. Kendi imkânlarım dâhilinde göstermeye çalışıyorum çünkü Türkiye'de dağıtım işi zor.

Filmin insanları etkilediğini görüyorum. Her gittiğim gösterimde insanlar etkilendiklerini hatta bakış açılarını değiştirdiklerini söylüyorlar. Bir belgeselci için böyle geri dönüşler almak çok hoş elbette. Ama Türkiye'de çok gösterilmedi maalesef. Çok isterdim, Anadolu'da gösterilmesini. Sadece üniversitelerde değil, taşrada, köylerde gösterilse.

Melek Ulagay Taylan: Bir insan niye film yapmak ister? Bunun nedenleri çakışabilir. Bir insan kendisi için film yapar. Kendi içindeki bir istek bir arzudur film yapmak. Ama o konuda o filmi yapmanın o günkü sosyal ortamla çakışıyor olması ayrı bir soru olmalı. Çakışmabilirdi de ama benim filmimde bu çok çakışan bir olay. Film, bir sosyal olayla çok iç içe geçti.

Filmim, arkadaşlarımla filmlerine kıyasla daha çok gösterim fırsatı buldu. Van, Diyarbakır, Denizli, Samsun, İstanbul gibi birçok şehirde oynadı. Yurt dışında festivallere katıldı. Ayrıca Avrupa'nın pek çok şehrinde gösterildi ve gösterilecek. Dolayısıyla film bu sorunu gündeme getirmek

açısından benim tahayyül ettiğimin ötesinde ilgi gördü. Filmi çekerken bu kadarını beklemiyordum. *Karanlıkta Diyaloglar*'ın bu meseleyi gündeme getirmek açısından etkili olduğunu düşünüyorum.

İnsanlar sosyal olaylarla ilgili film yapmaktan kaçınıyor. Bana intiharlarla ilgili film yapmam önerildiği zaman benim için bir süreç başladı. Böyle bir film çekebilmek için gidip Batman'da kalmam, o şehrin havasını teneffüs etmem lazım. Biz haberci değiliz. Gidip mikrofon uzatmakla olmuyor bu işler. Eğer o şehirdeki o ruh hali beni de intihar üzerinde sorgulamaya iten bir ruh haliyse, ancak o zaman film yapabilirim.

Ayşe Gül Altınay: Diyarbakır'ın, Hakkari'nin, Urfa'nın, İstanbul'un farklı mahallelerinin özelliklerini tartışalım, onlara gözümüzü yummayalım. Ama bunu yaparken ötekileştirmemeye de çalışalım. Biz bu şiddet döngüsü içerisinde nerede duruyoruz, bizim sorumluluğumuz ne? Batman'da kadınlar belli baskılar nedeniyle intihar ediyorlar. Bunların bir kısmı da intihar süsü verilmiş namus cinayetleri. Belli bir kısım kadın ise, başka anlamda intihar ediyor: kendini aç bırakıyor, 0 beden olmaya çalışıyor. Ölmese de kendini başka bir anlamda yok ediyor. Dünyanın bazı ülkelerinde kadınların cinsel haz almalarını engellemek için kadın sünneti yapılıyor. Başka yerlerde ise kadınlar göğüslerini büyütüyorlar, aynı şekilde haz alamayacakları bir müdahalede bulunuyorlar bedenlerine. Ötekileştirme meselesi ile mücadele etmeye bunların arasındaki ilişkileri görerek başlayabiliriz bence. Ayrıca şunu da unutmamalıyız ki senelerce namus cinayetlerine göz yumuldu. Yasalar, tahrik olmayı haklı buldu. Yasalar hepimizin temsilcileri tarafından çıkarılıyorsa, bunda bizim de sorumluluğumuz var demektir. Dolayısıyla biz hep birlikte, “namus ciddi bir meseledir, erkekler bu yüzden tahrik olabilirler ve bu yüzden de cinayet işleyebilirler” dedik. Hep birlikte bunun altına imzamızı attık. Hala da yeterince buna karşı bir duruşumuz yok. Kan davasıyla ilgili yasalar bundan çok önce çıkarıldı. Demek ki erkekler öldüğü za-

man çok daha çabuk müdahale edilebiliyor. Ama kadın ölümleri kanıksanmış durumda. Bu konu hakkında düşünme, yaşanılanları hissetme imkanı verdikleri için Berlin'e, Eylem'e ve Melek'e teşekkürler.

Ayşe Gül Altınay Kimdir?

Doktora çalışmalarını Kültürel Antropoloji dalında Duke Üniversitesi'nde tamamlayan Ayşe Gül Altınay, 2001 yılından bu yana Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Milliyetçilik, militarizm, şiddet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik, barış eğitimi ve eleştirel pedagoji alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Eylem Kaftan Kimdir?

İstanbul doğumlu olan Eylem Kaftan 1988 yılında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun olduktan sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Toronto York Üniversitesi'nde Sinema-TV bölümlerinde yüksek lisans eğitimi aldı ve asistanlık yaptı. 2000 yılında taşındığı Montreal'de yönetmen, senarist ve kurgucu olarak birçok belgeselde çalıştı ve kısa filmler çekti. Eylem Kaftan çalışmalarına halen Türkiye ve Kanada'da devam ediyor.

Melek Ulağay Taylan Kimdir?

1946 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı okudu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde İngilizce öğretmenliği yaptı ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans yaptı. 1992 yılında Nurdan Arca'yla birlikte belgesel film şirketi Ajans 21'i kurdu. 1994'de Helsinki Yurttaşlar Birliği Türkiye Bölümü'nde çalışmaya başladı. Ajans 21 bünyesinde belgesel filmler üretmeye devam ediyor.

Berrin Balay Tuncer Kimdir?

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans ve doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümü'nde tamamladı. 1999, 2000 ve 2003 yıllarında Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali'nin yönetmenliğini yaptı. 1993 yılından beri ODTÜ-GİSAM da yapımcı-yönetmen olarak çalışıyor. Yayınlanmış farklı konularda makaleleri bulunuyor. İnternet üzerinden yayın yapan ODTÜ-TV Yayın Kurulu Üyeliği yapıyor.